

Asia Valokuvan julkaiseminen kirjassa

Hakija A

Annettu 14.4.2009

Tiivistelmä *Valokuvaan kohdistui TekijäL 49 a §:n mukainen valokuvaajan oikeus. Valokuvan julkaiseminen kirjassa edellytti valokuvaajan suostumusta.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

A (jäljempänä hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa valokuvan julkaisemisesta kirjassa ilman valokuvaajan suostumusta.

Hakija on kuvannut asiaa seuraavasti:

Hakija on 14.6.1993 ottanut valokuvan Kerin Majakkasaaresta perinteisellä filmikameralla. Kuva on historiallinen. Hakija oli ainoa, joka otti laivalta käsin valokuvia majakkasaaresta päivänä, jolloin paljastettiin saarella oleva Kaleva-muistomerkki. Hakijan miehen isä ohjasi 14.6.1940 Kaleva-matkustajakonetta, kun kaksi venäläistä DB-3 tyyppin hävittäjäpommittajaa ampui sen alas Suomenlahdella lähellä Kerin majakkasaarta.

Vuonna 2005 hakija skannasi paperikuvan digitaaliseksi ja antoi kuvan yhdessä muiden kuvien kanssa CD-levyllä Kaleva-tutkija, kirjailija B:lle "Kaleva-seminaaria" varten. Hakija kertoo liittäneessä CD-levyn suojakotelon sisälle lapun, jossa oli maininta CD-levyn sisältämien kuvien käyttötarkoituksesta ja käyttöohjeet. Lapussa oli mainittu muun muassa, että kuvissa pitää mainita kuvien ottajien nimet. Lapussa oli myös kielto, että kuvia ei saa käyttää kirjoissa kaupallisiin tarkoituksiin. Kuvissa oli kuvatekstit ja maininta kuvien ottajista.

Toukokuussa 2008 hakija havaitsi, että valokuva on julkaistu vuonna 2007 ilmestyneessä Edita Publishing Oy:n kustantamassa ja kirjailija C kirjoittamassa "Kalevan kuolemanlento" -kirjassa. Hakijaa ei ollut mainittu kuvaajana, vaan kuvaajaksi mainittiin toinen henkilö nimeltä D.

Hakija katsoo, ettei ole antanut lupaa valokuvan julkaisemiseen kirjassa.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Hakija on esittänyt tekijänoikeusneuvostolle seuraavat kysymykset:

1. Valokuvan käytön osalta, onko kysymyksessä kuvavarkaus ja kustantajan ja kirjailijoiden tekijänoikeusrikkomukset, kun he eivät pyytäneet lupaa käyttää Kerin majakkakuvaa "Kalevan kuolemanlento" -kirjan (ISBN 978-951-37-4965-1) kuvituskuvana hakijalta?
2. Onko hakija "ulkopuolinen" henkilö vai yksi kirjan tekijöistä?
3. Onko hakijalla oikeus tietää kuinka monta kappaletta "Kalevan kuolemanlento" -kirjaa on painettu Gummerus Kirjapaino Oy:n painossa?
4. Onko hakijalla oikeus tietää kuinka monta kappaletta "Kalevan kuolemanlento" -kirjaa on myyty 20.9.2007 - 1.10.2008 aikana?
5. Onko hakijalla oikeus saada kuvakorvausta "tuplana" Kerin majakkakuvasta kirjailija C:ltä, Kaleva-tutkija-kirjailija B:ltä ja Edita Publishing Oy:n johtaja E:ltä? Kuva on historiallinen, se on ainoa 14.6.1993 otettu kuva ennen muistomerkin paljastustilaisuutta. Kuvassa näkyy valkoisella kankaalla peitetty muistomerkki.
6. Minkä suuruiseen kuvakorvaukseen hakija on tekijänoikeusneuvoston mielestä oikeutettu edellä mainituilta henkilöiltä?

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt vastineen Edita Publishing Oy:ltä.

Edita Publishing Oy toteaa vastineessaan, ettei sillä ole asiaan mitään lisättävää sen lisäksi, mitä johtaja E on asiasta hakijalle aiemmin vastannut.

Johtaja E oli todennut hakijalle, että normaalin kustannusalan käytännön mukaisesti havaitut virheet korjataan, jos kirjasta tehdään uusintapainos. Valokuva on pantu D:n nimiin inhimillisen erehdyksen vuoksi. Kuvaaajatietojen täsmentäminen kirjojen seuraaviin painoksiin ei ole kustannusosalalla mitenkään erikoista tai harvinaista. Toki aina olisi suotavaa, ettei kirjoissa olisi edes pieniä virheitä tai puutteita, mutta jos ja kun niitä aina silloin tällöin on, korjataan ne rutiinomaisesti seuraaviin painoksiin. Kirjan painosmäärällä ja myyntimäärällä ei ole merkitystä tähän normaaliin virheiden korjaamiseen uusintapainoksissa eikä kustantajalla ole mitään juridista velvoitetta kertoa ko. liikesalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja ulkopuolisille.

Edita Publishing Oy:n ja kirjailijoiden välisen sopimuksen mukaan teosten tekijät vastaavat kuvien ja muiden suojattujen aineistojen oikeuksista silloin, kun he luovuttavat niitä kirjassa julkaistavaksi. Luonnollisesti Edita selvittää oikeudet niiltä osin, kun Editan kuvatoimittajat hankkivat kuvituksen tai sovitaan, että Edita tekee selvityksiä tekijänoikeuksista. On varsin tavallista, että historiateoksissa tekijöiden kautta tulee kuvitukseksi perhearkistojen tms. kuvamateriaalia. Kustantajalla ei ole mahdollisuuksia eikä sopimusten mukaan velvoitettakaan ryhtyä selvittämään jokaisen tällaisen kuvan oikeuksia erikseen ja uudelleen, koska tekijät ovat sen jo tehneet. B ja C ovat selvittäneet varsin perusteellisesti kuvien hankintaa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Valokuvateokset

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/61) 1 § 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Teostasoa arvioitaessa on tarkasteltava valokuvan ilmenemismuotoa kokonaisuudessaan. Omaperäisyyttä voivat ilmentää esimerkiksi kuvakulma, valo-varjovaikutelma, kuvattavan kohteen valinta sekä kuvan rajaus. Tapahtumahetken historiallisuudella ei ole merkitystä valokuvan omaperäisyyden arvioinnissa.

Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet yms. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä esimerkiksi kahta henkilöä ottamasta valokuvaa samasta aiheesta.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään 2 §:ssä. TekijäL 2 § 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muu-

tettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Kappaleen valmistamista valokuvasta on esimerkiksi sen painaminen kirjaan. Valokuva saatetaan yleisön saataviin esimerkiksi kun se levitetään yleisölle kirjaan sisältyvänä.

Tekijän moraalisisistä oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 § 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuoin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Valokuvateoksiin kohdistuva tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuoden päättymisestä (TekijäL 43 §).

Muut valokuvat

Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat TekijäL 49 a §:n mukaista suojaa. Lainkohdan mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

Valokuvaajalle TekijäL 49 a §:ssä säädetyt oikeudet ovat yhtenäiset valokuvateoksen tekijän oikeuksien kanssa. TekijäL 49 a § 3 momentin viittaussäännöksen mukaan valokuvaan sovelletaan muun muassa edellä mainittuja TekijäL 2 § 2-4 momenttia sekä 3 § 1-2 momenttia. Jos valokuva on tekijänoikeuden kohteena, voidaan tekijänoikeuteen vedota.

Muiden valokuvien kuin valokuvateosten suoja-ajasta säädetään TekijäL 49 a §:n 2 momentissa. Sen mukaan suoja on voimassa kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona valokuva valmistettiin.

TekijäL 49 a §:n 2 momentti tuli voimaan 1.5.1995 (446/1995) samassa yhteydessä, kun vuodesta 1961 voimassa ollut laki oikeudesta valokuvaan, jäljempänä valokuv laki (405/1961) kumottiin. Ennen 1.5.1995 valmistetun valokuvan suoja-aika määrittyy siirtymäsäännösten ja kulloinkin voimassa olleiden valokuv lain suoja-aikaa koskevien säännösten kautta. Lain 446/1995 siirtymäsäännöksen mukaan lakia sovelletaan myös sellaisiin teoksiin sekä 45, 46, 48 ja 49 a §:ssä tarkoitettuihin suojan kohteisiin, jotka on luotu, tallennettu tai valmistettu ennen lain voimaan tuloa ja jotka ovat edelleen suojattuja.

Valokuvaaja voi luovuttaa oikeutensa valokuvaan kokonaan tai osittain. Luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat TekijäL 27—29 §:ssä.

Oikeuskeinot

Tekijänoikeuslain rangaistusta ja korvausvelvollisuutta koskevia säännöksiä sovelletaan sekä valokuvateokseen kohdistuvaan tekijänoikeuteen että TekijäL 49 a §:ssä säädettyyn valokuvaajan oikeuteen (TekijäL 60 §).

TekijäL 57 § 1 momentissa säädetään kohtuullisesta hyvityksestä. Joka vastoin tekijänoikeuslakia käyttää teosta, on velvollinen suorittamaan tekijälle kohtuullisen hyvityksen.

Hyvitysvastuu syntyy tuottamuksesta riippumatta. Julkaisijan tietämättömyys oikeudenhaltijan suostumuksen puuttumisesta ei poista velvollisuutta kohtuullisen hyvityksen suorittamiseen. Oikeuskäytännössä kohtuullisen hyvityksen määrä on vakiintuneesti määräytynyt, ellei tapaukseen liity asian arviointiin vaikuttavia erityispiirteitä, teoksen käytöstä tavanomaisesti perittävän käyttökorvauksen eli lisenssimaksun määrän perusteella (ks. mm. korkeimman oikeuden ratkaisut KKO: 1989:87, KKO 1998:91, KKO 2002:101, KKO 2005:43).

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1989:87 kantaja oli vaatinut kaksinkertaista lisenssimaksua hyvityksenä teoksen luvattomasta käyttämisestä. Korkein oikeus totesi, että hyvitykseen ei sisälly vahingonkorvauksellista ainesta vaan hyvitys määräytyy normaalien käyttökorvausten eli lisenssimaksujen mukaisesti. Hyvityksen määrääminen lisenssimaksujen mukaisena ei ole myöskään tekijänoikeudenhaltijaa kohtaan kohtuutonta, koska hän voi lain 57 §:n 2 momentin mukaan tahallisuuden tai tuottamuksen ollessa kysymyksessä saada korvauksen kaikesta kärsimästään vahingosta.

TekijäL 57 § 2 momentin mukaan jos teosta käytetään tahallisesti tai tuottamuksesta, hyvityksen lisäksi on suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, myös kärsimyksestä ja muusta haitasta. TekijäL 57 § 2 momentissa tarkoitettua korvauksesta on lisäksi voimassa, mitä vahingonkorvauslaissa (412/1974) säädetään (TekijäL 57 § 4 mom.).

Tekijänoikeuslain mukaisen oikeuden loukkauksen rikosoikeudellisista seuraamuksista on säädetty TekijäL 56 a §:ssä ja rikoslain 49 luvun 1 §:ssä.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaan muun muassa lausunnoissaan TN 2002:8, TN 2002:19, TN 2003:6, TN 2007:6, TN 2007:15, TN 2008:12 ja TN 2009:4.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

1. Valokuvan käytön osalta, onko kysymyksessä kuvavarkaus ja kustantajan ja kirjailijoiden tekijänoikeusrikkomukset, kun he eivät pyytäneet lupaa käyttää Kerin majakkakuvaa "Kalevan kuolemanlento" -kirjan (ISBN 978-951-37-4965-1) kuvituskuvana hakijalta?

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitetun Kerin majakkasaaresta otetun valokuvan kopiota.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että ollakseen tekijänoikeudella suojattu valokuvateos valokuvan on ylitettävä teoskynnys eli yllettävä teostasoon. Valokuvan on siten oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnön kohteena olevaa valokuvaa ei ole pidettävä niin itsenäisenä ja omaperäisenä, että se nauttisi tekijänoikeussuojaa. Valokuva ei ilmennä sellaista valokuvaajan persoonallista luomistyötä, ettei joku toinen henkilö vastaavaan kuvaustyöhön ryhtyessään olisi voinut päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Lausuntopyynnössä tarkoitettu valokuva on otettu 14.6.1993. Se oli suojattu valokuvain nojalla, kun laki 446/1995 tuli voimaan. Valokuvaan kohdistuu tekijänoikeuden sijaan TekijäL 49 a §:n mukainen valokuvaajan oikeus.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä tarkoitettun valokuvan julkaiseminen kirjassa edellyttää valokuvaajan suostumusta. Jos suostumusta ei ole annettu, on valokuvaajan TekijäL 49 a §:n mukaisia oikeuksia loukattu. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa suostumuksen olemassaoloon, joka on näyttökysymys, vaan lausuu ainoastaan suostumuksen tarpeellisuudesta.

Valokuvaajan nimi on mainittava hyvän tavan mukaisesti, kun valokuva julkaistaan kirjassa. Lausuntopyynnössä tarkoitettun Kerin majakkasaaresta otetun valokuvan valokuvaaja olisi tullut ilmoittaa. Kun valokuvaajaa ei ollut ilmoitettu, on valokuvaajan moraalisia oikeuksia loukattu.

2. Onko hakija "ulkopuolinen" henkilö vai yksi kirjan tekijöistä?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että valokuvaajalla on oikeus ottamaansa valokuvaan. Tällä perusteella valokuvaajalle ei synny oikeuksia kirjan muihin osiin.

3. *Onko hakijalla oikeus tietää kuinka monta kappaletta "Kalevan kuolemanlento" -kirjaa on painettu Gummerus Kirjapaino Oy:n painossa?*

4. *Onko hakijalla oikeus tietää kuinka monta kappaletta "Kalevan kuolemanlento" -kirjaa on myyty 20.9.2007 - 1.10.2008 aikana?*

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 35 §:ssä säädetään valmistettujen ja myytyjen teoksen kappaleiden määrien ilmoittamisesta. TekijäL 35 §:ä ei sovelleta TekijäL 49 a §:n mukaisiin oikeuksiin.

Tekijänoikeusneuvostolla ei ole toimivaltaa lausua muissa laeissa olevista tiedonsaantioikeuksista.

5. *Onko hakijalla oikeus saada kuvakorvausta "tuplana" Kerin majakkakuvasta kirjailija C:ltä, Kaleva-tutkija-kirjailija B:ltä ja Edita Publishing Oy:n johtaja E:ltä? Kuva on historiallinen, se on ainoa 14.6.1993 otettu kuva ennen muistomerkin paljastustilaisuutta. Kuvassa näkyy valkoisella kankaalla peitetty muistomerkki.*

6. *Minkä suuruiseen kuvakorvaukseen hakija on tekijänoikeusneuvoston mielestä oikeutettu edellä mainituilta henkilöiltä?*

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 57 § hyvityksestä ja korvauksesta tulee sovellettavaksi, jos hakijan valokuva on julkaistu ilman hakijan suostumusta tai hakijan moraalisia oikeuksia on loukattu. Säännöksen mukaisessa vastuussa on se, joka TekijäL 49 a §:ssä säädettyjä oikeuksia loukaten on valmistanut valokuvasta kappaleita tai saattanut sen yleisön saataviin.

Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa kustannusalan käytäntöihin, inhimillisen erehdyksen olemassaoloon tai mahdollisen hyvityksen tai korvauksen suuruuteen. Hyvityksestä ja korvauksesta voidaan sopia vapaasti.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marko Rajaniemi

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Martti Heikkilä, Tuula Hämäläinen, Teemu Kalliala, Satu Kangas, Jussi Karttunen, Kirsi-Marja Okkonen, Paula Paloranta, Maria E. Reh binder, Pekka Sipilä, Katariina Sorvari, Riikka Tähtivuori ja Markku Uotila.